

VIII Міжнародна конференція студентів та молодих вчених «Соціологія та сучасні соціальні трансформації»

Упродовж двох днів насиченої роботи 12-13 листопада 2015 р. організованих Радою молодих вчених факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка спільно з Науково-дослідним сектором факультету, відбувався обмін думками та результатами досліджень у межах низки публічних заходів та двох секцій, які об'єднали понад три десятки студентів та молодих дослідників з України, Польщі, Марокко, Нігерії. Були заслухані доповіді молодих вчених із провідних центрів соціологічної освіти України (факультетів та кафедр соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Харківського національного університету імені Василя Каразіна, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національного університету «Києво-Могилянська академія», Національного технічного університету України «Київського політехнічного інституту», Інституту соціології НАН України; молодих вчених із Києва, Львова, Харкова, Одеси, а також Вінниці, Мелітополя, Запоріжжя). Загалом доповідачі та доповідачки представляли 14 ВНЗ та науково-дослідних структур чотирьох країн двох континентів.

За традицією, започаткованою Радою молодих вчених факультету минулого року, конференцію «Соціологія та сучасні соціальні трансформації» відкриває публічна лекція авторитетного науковця. Цьогоріч, 12 листопада в актовій залі Інституту післядипломної освіти Київського університету, заходи відкривала лекція ««Залежність від шляху» та посткомуністичні трансформації в Україні» - одного з найбільш впливових публічних інтелектуалів сучасної України, журналіста, політичного оглядача та соціального науковця Микола Рябчука.

М.Рябчук зупинився на поясненні посткомуністичних трансформацій в українському суспільстві в контексті історичного досвіду Східної Європи, послуговуючись концепцією «залежності від шляху» ("path dependency"), що пояснює формування обмеженого «коридору можливостей» для соціальних змін, інституційним спадком попередніх історичних періодів.

Спираючись на дослідження Роберта Патнема та Кіта Дардена, М. Рябчук наголошував, що пробукованість реформ в Україні обумовлене «декоративним» характером владних інститутів, більшість із яких лишилися в спадок від радянської доби. Тоді єдиним реальним владним інститутом була партія («КПРС»), а решта – представницькі органи влади та органи місцевого самоврядування, виконували суто декоративну роль. Зі зникненням КПРС із політичної системи, зник єдиний центр прийняття рішень і лишилися інститути без управлінських, а лише з виконавчими традиціями. Це обумовило хронічні конфлікти за перерозподіл владних повноважень між різними гілками влади, а також центральною й регіональною владами, що сколихують Україну вже майже чверть століття.

Тим не менше, на переконання лектора, події Євромайдану засвідчили потенціал громадянських мереж до генерування соціального капіталу, який, в рамках вказаної концепції, є запорукою не лише політичної стабільності, але й чинником консолідації демократичного правління.

Після лекції відбулося жваве обговорення висловлених тверджень. Зокрема, диспутанти торкнулися критики обраної концепції, вказуючи, що дослідження на перетині соціології та історії, що з'явилися в останні роки, емпірично доводять, що великі обсяги соціального капіталу, котрі утворюються за рахунок громадянської мобілізації, далеко не завжди працюють на демократію та плюралізм. Лектор погодився, що змістовне наповнення інституційних практик залежить від культурного, ціннісного контексту соціальних процесів, а саме по собі зростання обсягів соціального капіталу не призводить «автоматично» до консолідованої демократії. Тому, на думку М. Рябчука, не демократія сама по собі, але її ліберальна версія, яка здатна виступити альтернативою авторитарним режимам, що прикриваються народною підтримкою («канібальська демократія»). Важливою є не лише принцип влади більшості, але й повага до базових, невід'ємних прав людини, що є основою ліберального світогляду.

Того ж дня, відбувся круглий стіл «Соціальні зміни та освіта: стихійні виклики та реформістська політика», спікерами якого, були авторитетні українські соціологи, фахівці університету, декан факультету соціології Андрій Горбачик, віце-президент Соціологічної асоціації України Ольга Куценко та дослідниця в галузі соціології освіти, завідувач кафедри галузевої соціології Валентина Чепак, а також – голова Ради молодих вчених факультету соціології Володимир Шелухін, перший заступник Міністра освіти і науки України Інна Совсун. Ректора Київського університету на заході представляв перший проректор Олег Закусилло.

Обговорення відбувалося навколо низки питань: науково-експертного супроводу реформ в освітній сфері, ідеології реформ, доступу до освіти та соціального контракту: від радянських до пострадянських реалій, апорії якості/ доступності вищої освіти, бюрократичний спротив реформам, можливість консенсусу щодо «європейських стандартів» у вищій освіті.

Андрій Горбачик презентував результати університетського соціального дослідження UNIDOS, наголосивши, що в рамках локальної діяльності, фахівці факультету апробували інструментарій, який може бути корисним для загальнонаціонального моніторингу освітніх процесів в Україні.

Інна Совсун погодилася з необхідністю наукового забезпечення реформ, підкресливши брак даних, які необхідні міністерству для стратегічного планування. Серед практичних кроків у сфері реформування, вона окреслила 1) необхідність розробки та апробації чітких критеріїв якості освіти для ВНЗ, 2) відхід від моделі «гроші ходять за дитиною», коли урядове фінансування залежить від кількісних показників зарахування, яка призводить до гонитви університетів за кількістю студентів і натомість перехід до фінансування залежного не від кількісних показників, а від конструктивної вибірковості, яку здійснює університет щодо вступників, що передбачатиме скорочення урядового фінансування для університетів, які здійснюють загальне зарахування. Наголосивши, що в умовах плинної ринкової економіки, на відміну від командно-планової, інституційно неможливо обрахувати потребу у фахівцях, а тому модель державного замовлення, якою вона лишилися у

спадок від радянської доби, більше не релевантна. «Модель державного замовлення віджила себе», - підкреслила Інна Совсун. Водночас, пані Інна наголосила, що це не слід тлумачити буквально, як заклик до скорочення державних видатків на освіту. Навпаки, позиція міністерства цього не допустити, але при збереженні наявного фінансування, зі стратегічною потребою його збільшення на майбутнє, принципово змінити механізми перерозподілу коштів серед ВНЗ.

Володимир Шелухін наголосив на іншій стороні проблеми, а саме відсутності суб'єктності самої освітянської спільноти, нерідко, неспроможності формувати свою думку автономно. Пані Інна додала, що в першу чергу це стосується викладачів, позаяк голос адміністрації та студентів у питаннях реформування вищої освіти доволі виразний, а ось викладацький склад українських університетів, здебільшого мовчазний і справді позбавлений суб'єктності, що не дає можливість заручатися достатньою громадською підтримкою для впровадження реформ.

Закривала перший день конференції презентація 2-3 випуску 2015 р. часопису молодих соціологів «СВОЄ» «Говори, або смерть!». Саме так висловився італійський соціолог, релігієзнавець і філософ Роберто Каталано в інтерв'ю для чергового номеру журналу, обмірковуючи граничну потребу діалогу за умов сучасних глобальних викликів і соціальних змін. Захід відбувся за підтримки Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні.

Редактори та автори випуску Анастасія Фітісова, Артемій Дейнека, Михайло Слуквін, Олена Дядікова, Роман Кириченко поділилися з гостями обставинами виникнення випуску «Соціологія, як вона є, та як її немає», що певним чином, є спробою слідувати висловленій Р. Каталано екзистенційній настанові: говорити про виклики й кризи, як самої дисципліни, так і суспільства, зануреного в суперечності й конфлікти. Ілюзії академічної докси й навчання, дисциплінарна криза соціології, естетичний горизонт наукового пізнання та поетика соціологічного текстотворення, нові напрямки досліджень (соціологія науки та технологій), теорія як прагматичний ресурс уяви, апорії секуляризації та постсекуляризму – таке тематичне різноманіття текстів, що зібрані під однією обкладинкою, як від молодих дослідників, так і класиків, кшталту Пітера Берґера чи Івана Селені.

Відеозаписи з усіх ключових подій конференції доступні для публічного огляду Лекція Миколи Рябчука ««Залежність від шляху» та посткомуністичні трансформації в Україні» 12 листопада 2015 р. на ютуб-каналі факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка/ <https://www.youtube.com/watch?v=jBI3iCjDX7E>. Також відеозапис круглого столу «Соціальні зміни та освіта: стихійні виклики та реформістська політика» <https://www.youtube.com/watch?v=CDFU4Z7kMPk>. Презентація «Говори, або смерть!» нового випуску часопису «СВОЄ» <https://www.youtube.com/watch?v=Ej5i0NuFHMM>.

**В.Шелухін, аспірант факультету соціології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка**

надійшла до редколегії 30.11.2015